

Huwelijk en vermogen. Een (rechts)historische case study naar de verzorging van de langstlevende echtgenoot in de stad Groningen onder doopsgezinden (1699-1809)

M.R. Kremer

SAMENVATTING

In 2006 verscheen het rechtshistorische proefschrift van Roes getiteld: *Het naaste bloed erfde het goed. De positie van de langstlevende echtgenoot in het Nederlandse erfrecht bij versterf I* (Deventer 2006). De auteur onderzoekt de juridische positie van de langstlevende echtgenoot. Hij bestudeerde het positieve huwelijksvermogens- en erfrecht, zoals dat gold op het grondgebied van het huidige Nederland tot 1809, op verzorgingsaspecten. Auteur concludeerde dat het recht destijds in het algemeen niet bleek te zijn ingericht op de bescherming van de langstlevende echtgenoot.

Naar mijn mening volstaat een theoretische rechtshistorische studie niet om een afdoende beeld te krijgen van de juridische verzorging van de langstlevende echtgenoot in Nederland vóór 1809. Op de door Roes gelegde basis moet worden voortgebouwd met een onderzoek naar de juridische verzorging van de langstlevende in de praktijk. Een dergelijk vervolgonderzoek dient niet alleen vanuit praktisch-rechtshistorisch, maar tegelijkertijd ook vanuit sociaaleconomisch perspectief te worden verricht. Aan deze opvatting liggen drie hypothesen ten grondslag.

De rechtspraktijk vóór 1809 kan om drie redenen anders zijn geweest dan de door Roes onderzochte rechtsbronnen doen vermoeden. Ten eerste kunnen wettelijke regelingen van ieder praktisch belang verstoken zijn geweest. Ten tweede mist een rechtshistorisch onderzoek dat alleen gebaseerd is op geschreven rechtsbronnen, juridische verzorgingsmaatregelen die niet nadrukkelijk wettelijk waren vastgelegd. Ten derde houdt een theoretisch rechtshistorisch onderzoek geen rekening met sociaaleconomische factoren, zoals huwelijkspartnerkeuze, die een rol kunnen hebben gespeeld bij de vormgeving van de juridische verzorging van de langstlevende in de praktijk. Een sociaaleconomische studie is bovendien vereist, omdat een studie van de materiële cultuur inzicht biedt in de rol die goederen speelden bij de juridische vormgeving van de verzorging van de langstlevende echtgenoot.

Het door mij verrichte vervolgonderzoek op zowel praktisch-rechtshistorische, als op sociaaleconomische grondslag is nieuw. Niet eerder werd op systematische wijze onderzoek gedaan naar de samenhang tussen het vóór 1809 geldende recht, de toepassing van dat recht in de dagelijkse praktijk ter verzorging van de langstlevende echtgenoot en de sociaaleconomische achtergrond van de betrokken echtparen.

Voor dat onderzoek is kennis vereist van het recht zoals dat gold tot 1809. Voorts zijn door echtgenoten opgestelde testamenten en overeenkomsten van belang. Tenslotte is

een prosopografisch onderzoek (collectieve biografie) noodzakelijk voor de sociaaleconomische context waarbinnen echtgenoten hun juridische verzorgingsmaatregelen in de praktijk troffen.

Om deze vervolgstudie om praktische redenen succesvol te kunnen uitvoeren, zijn op drie wijzen grote inperkingen aangebracht. In plaats van de bestudering van:

1. het hele grondgebied van Nederland, is gekozen voor één rechtsgebied (de stad Groningen);
2. alle echtparen, is slechts een deel van de gehuwde inwoners van dat rechtsgebied onderzocht (alle lidmaten van één doopsgezinde stroming: de Groninger Oude Vlamingen); en
3. de late middeleeuwen tot 1809, is de onderzoeksperiode is ingeperkt van 1699 tot 1809.

Deze multidisciplinaire vervolgstudie is een casestudy waarin huwelijksvoorwaarden zijn onderzocht op afspraken met verzorgingsaspecten. Voor huwelijksvoorwaarden, niet voor testamenten, is gekozen omdat huwelijksvoorwaarden destijds hoofdzakelijk bepalingen bevatten met in beginsel onherroepelijke erfrechtelijke consequenties.

Het stad-Groninger huwelijks-, huwelijksvermogens- en erfrecht vormt het kader waaraan de praktische invulling van de verzorgingsafspraken van (aanstaande) echtgenoten is getoetst. Deze invulling is daarnaast geplaatst binnen een sociaaleconomische context door een prosopografisch en demografisch onderzoek. Ondanks de specifieke onderzoekspopulatie komt de religieuze context van de verzorging van de langstlevende echtgenoot weinig aan de orde. Van specifieke doopsgezinde opvattingen over de juridische verzorging van de langstlevende echtgenoot is niets gebleken.

In de onderzoeksperiode 1699-1809 blijkt het stad-Groninger huwelijksvermogensrecht de juridische verzorging van de langstlevende echtgenoot te begunstigen, het erfrecht daarentegen juist niet. Dit recht werd door Groninger Oude Vlamingen met vermogen als het recht van minvermogenden beschouwd, waarvan zij bij voorkeur afweken. Op grote schaal kwamen zij in huwelijksvoorwaarden andersluidende afspraken overeen. Voor zover deze afspraken het huwelijksvermogensrecht betroffen, maakten zij afspraken die vergeleken met het stadsrecht, overwegend minder gunstig waren voor de langstlevende echtgenoten. Voor zover deze afspraken het erfrecht betroffen, werden de langstlevende echtgenoten juist extra bevoordeeld.

In de onderzochte huwelijksvoorwaarden werd door middel van maatwerk de positie van de langstlevende echtgenoot geregeld. De verzorging van de langstlevende echtgenoot werd mede bepaald door een zorgvuldige huwelijkspartnerkeuze. Vervolgens werd in de praktijk zeer serieus rekening gehouden met onderlinge verschillen in (te verwachten) welstand van de aanstaande echtelieden. Dit blijkt uit de zeer grote variatie die is aangetroffen onder de algemene en bijzondere verzorgingsregelingen.